

ARCHIVUM ANATOLICUM (ArAn)	10/1	2016	47-54
----------------------------	------	------	-------

İKİ HITİT YAPI-ADAK ÇİVİSİ

Ali ÖZCAN*
Enver AKGÜN**

Öz

Bu çalışmanın konusunu, Konya Müze Müdürlüğü'ne bağlı Arkeoloji Müzesi envanterinde 2010.10.3, 2013.17.9 numaralarıyla kayıtlı iki adet yapı-adak çivisi oluşturmaktadır. Bunlardan 2010.10.3 envanter numaralı adak çivisi 13.12.2010 tarihinde, 2013.17.9 envanter numaralı adak çivisi ise 28.05.2013 tarihinde satın alınarak müze envanterine kaydedilmiştir. Envanter kayıtlarında buluntu yerleri hakkında belirgin bir bilgi yoktur. Makalede tanıtılan Konya Müzesi Yapı adak çivileri, Erken Hitit Dönemine M.Ö. 18-16. yüzyıllar arasına tarihlendirilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Hitit, Yapı-Adak Çivisi, Tunç

* Yrd. Doç. Dr., Dumlupınar Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, Eskiçağ Tarihi Anabilim Dalı. ali.ozcan@dpu.edu.tr. Konya Arkeoloji Müzesi envanterinde bulunan eserler üzerinde araştırma, inceleme yapmama izin veren müze müdürü Yusuf Benli ve müze çalışmaları sırasında yardımlarını gördüğüm müze çalışanlarına içtenlikle teşekkür ederim.

** Arkeolog, Konya Arkeoloji Müzesi. enverakgunn@hotmail.com.

Abstract**Two Hittite Structures-Votive Nail**

Two structure-votive nails registered with the numbers 2010.10.3, 2013.17.9 respectively in the inventory of the Archeology Museum affiliated to the Directorate of Konya Museum constitute the topic of this study. The votive nail having inventory number 2010.10.3 was purchased and registered in the museum inventory in 13.12.2010, while the other nail having inventory number 2013.17.9 was purchased and registered in the museum inventory in 28.05.2013. There is no specific information related to the find spot in the inventory records. Konya Museum Building votive nails which is introduced in this article is dated Early Hittite period, between in BC 18-16. century.

Keywords: *Hittite, Structures-Votive Nail, Bronze*

Üst kısmı insan, alt kısmı çivi formu bronz figürlerin yapıların temelleri ile ilişkili olduğu Mezopotamya ve Anadolu'da ele geçen çivi yazılı belgelerden bilinmektedir. Hititlerin çeşitli yapıların temellerine hediye ve adak amaçlı yerleştirdikleri insan biçimli çiviler, *yapı adak çivisi* olarak adlandırılmıştır¹. Gaziantep'e bağlı Sakçagözü'nde su kuyusunda adak çivilerinin ele geçmesi² çivilerin, yapı temelleri dışında, su için de adandıklarını göstermektedir.

Bilimsel yayını yapılan adak çivisi formu eserlerin sayısı her geçen gün artmaktadır. Ancak müzelere gelen eserlerin pek çoğunun buluntu yeri belli değildir. Döküm tekniği ile üretilen bronzdan mamul yapı adak çivileri, döküm işleminden sonra dövülerek istenilen şekle getirildiği bilinmektedir. Adak çivilerinin insan biçimli tek figürün tasvir edildiği örnekler yanında çivi üzerinde birden fazla insan figürünün tasvir edildiği örnekler de mevcuttur³.

¹ Darga 1985: 78.

² Aydıngün 2010: 53.

³ Akdoğan 2009: 27 vd., Res. 1-4; Akdoğan-Ersoy 2014: 21 vd., Res. 1-8.

Alt kısmı çivi formlu heykelciklerin yayılım alanının Hitit anavatanı olmadığı, buluntu yerlerinin daha ziyade Torosların güneyi ile Güneydoğu Anadolu'da yer aldığı ilk kez M. Darga tarafından vurgulanmıştır⁴.

2010.10.3 Envanter Numaralı Yapı-Adak Çivisi (Resim 1-2)

Konya Arkeoloji Müzesi'ne İbrahim Bağcı'dan satın alınarak kazandırılmıştır. Eserin buluntu yeri belli değildir. Tunçtan üretilmiş yapı adak çivisinin eriyen bal mumu kaybolan kalıp tekniği ile üretildiği sanılmaktadır. Dövülerek çivi kısmına şekil verilmiştir.

Boyu 5 cm., eni 1,9-1,3 cm. ve 1 cm. kalınlığındadır.

Figür stilize yüz hatlı, kısa konik külahlıdır. Başını arkaya yaslamış vaziyettedir. Kulakları yarım elips şekillidir. Kulaklarının iç kesimlerinde oyuklar mevcuttur. Aynı şekilde kulaklarının arka kısımlarında da oyuklar vardır. Sol kulağının içinde küpe bulunmaktadır. Kemerli, büyük küt bir burnu vardır. Ağız kısmı kabartılarak belirtilmiştir. Silindirik kısa boynu kalındır. Gözleri işlenmemiştir. Sol kolunu dirsekten bükmüş vaziyette, sağ kolunu ise direkt ileriye doğru uzatmıştır. Elleri belirtilmemiştir. Kol altından başlamak üzere aşağıya doğru incelen dört yüzeyli sap çivi şeklindedir. Çivi kısmı alttan kırıktır. Yüzeyi doğal patinalı olup yer yer oksitlenme izleri görülmektedir.

2013.17.9 Envanter Numaralı Yapı-Adak Çivisi (Resim 3-4)

Konya Arkeoloji Müzesi'ne satın alınma yoluyla kazandırılmıştır. Buluntu yeri belli değildir. Yukarıdaki eser ile aynı teknikle üretilmiştir. Çivi kısmı dövülerek şekillendirilmiştir.

Boyu 6,7 cm., eni 2,1 cm. ve 1,2-0,5 cm. kalınlığındadır. Eserin tüm yüzeyinde korozyon mevcuttur. Boyun kısmı oldukça yıpranmıştır.

Konik, kısa külahlıdır. Belirgin olmayan yüz hatları şematik şekilde verilmiştir. Kulakları yarım elips şeklindedir. Kemerli büyük bir burnu vardır. Gözleri işlenmemiştir. Yarım elips biçimli kulaklıdır. Sol kulağına geçirilmiş bir küpe teli mevcuttur. Boyun kısmı uzundur. Ağız kısmı bir oyuk olarak verilmiştir. Çenesi belirtilmiştir. İnce işlenmiş iki kolunu ileriye/yukarıya doğru uzatmıştır. Sol kolu kırıktır. Kollarının bulunduğu

⁴ Darga 1992: 34.

gövde kısmı kalındır. Kolların altından başlayan çivi kısmı uca doğru dörtgen şekilde sivrilmiştir.

Üstü insan, alt kısmı çivi formlu heykelciklerin ilk örnekleri Mezopotamya’da ortaya çıkmaktadır. Adak çivileri M.Ö. 2700 yıllarından itibaren Mezopotamya’da görülmektedir⁵. Tello (Girsu)’da üstü insan biçimli alt kısmı çivi biçimli heykelcikler⁶, Lagaş (el-Hiba)’ta I. Enanatum’a ait bakır adak çivisi (M.Ö. 2450/2430)⁷ ve Uruk (Warka)’da Lugalkisalsi’ye ait, üzeri çivi yazılı, kireçtaşı adak çivisi (M.Ö. 2400)⁸ bulunmuştur. Anadolu’da bulunan adak çivileri ise M.Ö. 18-16. yy.’a tarihlenmektedir⁹.

Boğazköy arşivinde yapı ritüellerini konu edinen çivi yazılı metinlerde (CTH 412-415, 725-726) adak çivileri anılmaktadır. Hitit “Yapı Ritüeli” yazıtlarında Hattice pasajlar yer almaktadır. Söz konusu ritüellerde geçen tanrı adlarının bir kısmı yerli Anadolu tanrılarında bir kısmı ise Mezopotamya kökenli tanrı adlarından oluşmaktadır¹⁰. Gerek çivi yazılı metinlerde geçen Mezopotamya kökenli tanrı adlarının anılması gerekse, adak çivilerinin yoğunlukla Torosların güneyi ve Güneydoğu Anadolu’dan gelişi dikkate alınınca, üst kısmı insan, alt kısmı çivi biçimli figürlerin Mezopotamya inançlarından etkilenilerek, Hurri inançları üzerinden, Hitit inançlarına dâhil olduğu anlaşılmaktadır.

Ele aldığımız her iki adak çivisinin kısa konik başlıkları, Asur Ticaret Kolonileri dönemi Karum Ib yapı katı figürinleri¹¹, Boğazköy kurşun figürini¹² ve Alishar figürini¹³, Adıyaman Müzesi’nde bulunan 1535¹⁴, 4432¹⁵ envanter numaralı heykelcikler ile benzerlik göstermektedir.

2010.10.3 envanter numaralı Konya Müzesi adak çivisi konik, kısa başlığı, küt burnu ve yarım elips şekilli kulaklarının içinde yer alan oyukları ile Anadolu Medeniyetleri Müzesi’nde yer alan 155.531.84 envanter numaralı heykelcik¹⁶, Alishar heykelciği¹⁷ ve Adıyaman Müzesi’nde bulunan

⁵ Uzunoğlu 1979: 322.

⁶ Uzunoğlu 1979: 323, Fig. 4A-B. erken sülaleler.; Fig. 4C Ur-Nanşe; Fig. 4D Entemena; Fig. 4E-F Gudea dönemine aittir.

⁷ Orthman 1975: 168, 33a.

⁸ Orthman 1975: 168, 33b.

⁹ Uzunoğlu 1979: 322.

¹⁰ Darga 1985: 32, 33; 42, 43.

¹¹ Emre 1971: 27, Lev. V 7; 82, Lev. XIV 1; 82, 160; Lev XIV 2a-b.

¹² Emre 1971: 25, Lev. V 6.

¹³ Emre 1971: 23, Lev. VIII 4a-b; von der Osten 1937: 191, Fig. 230, d 2638.

¹⁴ Ekiz 2005: 57-58, Res. 1-3, Şekil 1-2.

¹⁵ Ekiz 2005: 58, Res. 4-6, Şekil 3-4.

¹⁶ Ekiz 1997: 161 vd., Res. 1-3, Şekil 1-2.

¹⁷ von der Osten 1937: 193, Fig. 230, e 1612.

4468 envanter numaralı adak çivisi¹⁸ ile benzerlik gösterir. Ayrıca kısa konik külahlı, yarım elips biçimli kulaklı, küpeli ve küt burunlu 93.14.1 envanter numaralı İçel Müzesi heykelciği¹⁹ ve kısa konik külahlı, yarım elips kulaklı, küt burunlu 2.4.93 envanter numaralı Gaziantep Müzesi heykelciği²⁰ ile karşılaştırılabilir.

2013.17.9 envanter numaralı Konya Müzesi adak çivisi konik, kısa başa oturan bir başlığı, kemerli burnu, yarım elips şekilli, küpeli kulakları ve şematik suratu ile özel bir koleksiyonda bulunan heykelcik²¹ ve küpesi dışında hemen hemen aynı şekilde tasvir edilmiş 12.29.72 envanter numaralı Maraş heykelciği²² ile karşılaştırılabilir.

Benzer adak çivilerinin, Asur Ticaret Kolonileri döneminin sonuna, Eski Hitit Dönemine tarihlendirildiğini²³ dikkate alarak Konya Arkeoloji Müzesi çivilerinin M.Ö. 18.-16. yüzyıllara tarihlendirilmesi gerektiği kanaatindeyiz.

Yayımını yaptığımız adak çivilerinin buluntu yeri belli olmasa da büyük olasılıkla Konya civarında ele geçmemiştir. Eserlerin Çukurova ya da Güneydoğu Anadolu Bölgesi kökenli olduğunu düşünmekteyiz.

KAYNAKÇA VE KISALTMALAR

- Akdoğan 2009: R. Akdoğan, “Yapı-Adak Çivisi Biçiminde Bronz Tanrı-Tanrıça Çifti”, *Kubaba* 13, 27-36.
- Akdoğan-Ersoy 2014: R. Akdoğan-A. Ersoy, “Kahramanmaraş Müzesi'nde Bulunan Yapı-Adak Çivileri Çivilerinin Işığında Mama Şehrinin Lokalizasyonu”, *Proceedings of the 8th International Congress of Hittitology, Warsaw, September 5-9, 2011*, (ed. P. Taracha), Warsaw, 20-31.
- Aydınğün 2007: Ş. Aydınğün, “Bir yapı-adak çivisi ile iki farklı hayvanla betimlenmiş Hitit tanrı heykelcikleri”, *A. Muhibbe Darga Armağanı*, Sadberk Hanım Müzesi Yayınları, İstanbul: 115-128.

¹⁸ Ekiz 2005: 59-61, Res. 7-9, Şekil 5-6.

¹⁹ Ekiz 2001: 22, Res. 4-6, Şekil 3-4.

²⁰ Aydınğün 2010: 54, Çizim 4.

²¹ Ekiz 1998: 81, Res. 10, 11, 12, Şekil 7, 8.

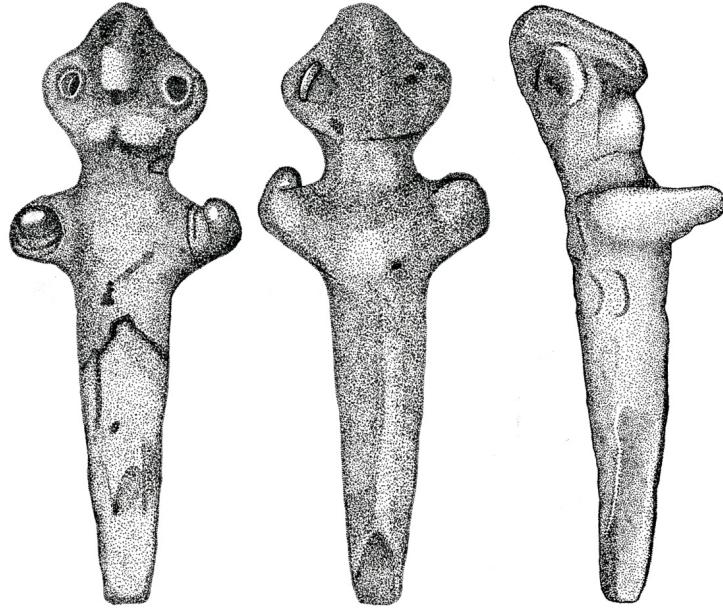
²² Ekiz 2011: 42, Res. 8a-c.; Ekiz 2012: 70, Res. 43a-c.

²³ Bittel 1979: 62; Uzunoğlu 1979: 322; Darga 1992: 34; Ekiz 1997: 165; Ekiz 2001: 23; Ekiz 2005: 61; Aydınğün 2007: 118; Ekiz 2011: 40; Engin 2011: 19 vd.; Akdoğan-Ersoy 2014: 21 vd.

- Aydınğün 2010: Ş. Aydınğün, “Gaziantep Müzesi Yapı Adak Çivileri”, *VII. Uluslararası Hititoloji Kongresi Bildirileri, Çorum 25-31 Ağustos 2008-Acts of the VIIth International Congress of Hittitology, Çorum, August 25-31, 2008*, A. Süel (ed.), Ankara: 53-62.
- Bittel 1979: K. Bittel, “Eine Kleinasiatische Nagelbronze”, *Florilegium Anatolicum. Mélanges offerts à Emmanuel Laroche*, Paris: 59-63.
- Darga 1985: M. Darga, *Hitit Mimarlığı, 1- Yapı Sanatı: Arkeolojik ve Filolojik Veriler*, İstanbul.
- Darga 1992: M. Darga, *Hitit Sanatı*, İstanbul.
- Ekiz 1997: H.H. Ekiz, “Ankara Anadolu Medeniyetleri, Çorum, Karaman ve Konya Müzeleri’nde Bulunan Bazı Tanrı heykelcikleri”, *Anadolu Medeniyetleri Müzesi 1996 Yıllığı*, Ankara: 161-172.
- Ekiz 1998: H.H. Ekiz, “Özel Bir Koleksiyonda Bulunan Bir Grup Tanrı Heykelciği”, *Anadolu Medeniyetleri Müzesi 1997 Yıllığı*, Ankara: 79-93.
- Ekiz 2001: H.H. Ekiz, “İçel Müzesi’nde Bulunan Üç Hitit Tanrı Heykelciği”, *Türk Arkeoloji ve Etnografya Dergisi 2*, Ankara: 21-26.
- Ekiz 2005: H.H. Ekiz, “Adıyaman Müzesi’nde Bulunan Üç Tanrı Heykelciği”, *Türk Arkeoloji ve Etnografya Dergisi 5*, Ankara: 57-64.
- Ekiz 2011: H.H. Ekiz, “Kahramanmaraş Müzesi’nde Bulunan Bir Grup İnsan ve Tanrı Heykelciği”, *Kubaba 17*, 37-50.
- Ekiz 2012: H.H. Ekiz, “M.Ö. 2. Bin Hitit Dönemi İnsan ve Tanrı Heykelcikleri”, *Kubaba 20*, 11-161.
- Emre 1971: K. Emre, *Anadolu Kurşun Figürinleri ve Taş Kalıpları*, Ankara.
- Engin 2011: A. Engin, “Oylum Höyük kazılarında ele geçen bir grup orta tunç çağı yapı adak eşyası”, *Bellekten LXXV/272*, 19-58.
- Orthman 1975: W. Orthman, *Der Alte Orient*, Frankfurt am Main-Berlin-Wien.
- von der Osten 1937: H.H. von der Osten, *The Alishar Hüyük. Season of 1930-32, Part II*, Chicago, Illinois.
- Uzunoğlu 1979: E. Uzunoğlu, “Une Figurine de Fondation Hittite?”, *Florilegium Anatolicum. Mélanges offerts à Emmanuel Laroche*, Paris: 321-325.

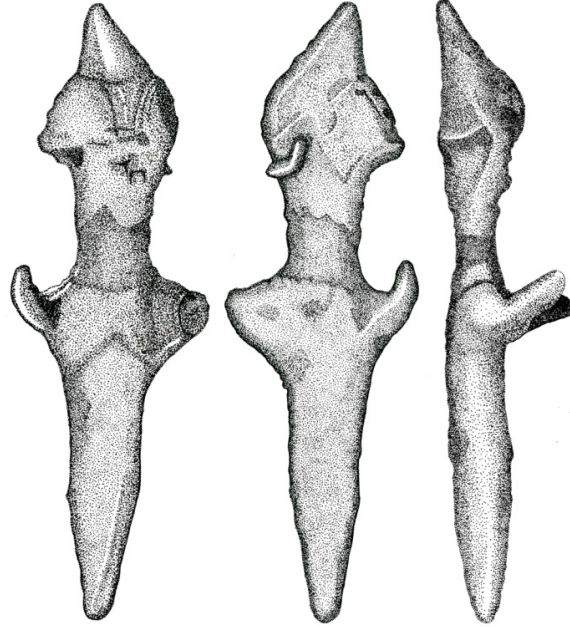
Resim 1. 2010.10.3 Envanter Numaralı Yapı-Adak Çivisi.

Resim 2. 2010.10.3 Envanter Numaralı Yapı-Adak Çivisi.

Resim 3. 2012.17.9 Envanter Numaralı Yapı-Adak Çivisi.

Resim 4. 2012.17.9 Envanter Numaralı Yapı-Adak Çivisi.